

TERMÉS

A csanyteleki római katolikus egyházközösség és templomai

A csanyteleki római katolikus egyházközösség csaknem ezer éves története a magyar egyházszervezés kezdetéhez vezethető vissza. Templomos helyé nyilvánítását I. István király II. törvényének köszönheti, mely előírta, hogy minden tíz falu építsen templomot.¹ Csanytelek temploma és parókiális egyháza a váci egyházmegye egyik legrégebbi egyházi intézménye. Ezt bizonyítja I. Géza király (1074–1077) által 1075. április 14-én kiadott, a garamszentbenedeki apátság alapításáról szóló oklevele, mely szerint „(...) Csany (Chonu) nevezetű falunak Jézuskrisztus Üdvözítő Keresztjének tiszteletére emelt parókiális egyháza és temploma van.” Az okirat Csanyt a „Villa piscatorum nomine Chonu”² kifejezésben említi.

A Jézus Krisztus Üdvözítő Keresztjének tiszteletére emelt első temploma a XI. század első felében épült Csanyon a környező 16 kisebb település lelki központjában, a régi rétoldalon (ma Ady Endre u. 8–20. számú telkek által határolt területen).³ A templomot az 1075-ben kiadott ősi oklevél: „ecclesiam parochialem” (plébániatemplomnak) nevezi. E templom azonban nem keresztelők háza, hanem csak „ecclesiam parochialis”, „rituli minores” (kisebb szertartások)⁴ volt.

A környező települések közül vajon miért éppen Csany élvezte a templomépítés kiváltságát? Ennek két oka lehet. Az egyik, hogy már az előző történelmi korokban is lakott hely volt.⁵ A másik, a legvalószínűbb, amelynek megértéséhez egy, a germán feudális jogból sarjadt jogintézmény adja meg a kulcsot: a „saját vagy magánegyház, az ún. Eigenkirche”.⁶ Ez azt jelenti, hogy egyházi intézményt mindig csak a földesúr hozhat létre. Az alapítás azonban mindig a földtulajdon tartozéka, amely továbbra is birtokában marad. Akié a fundus (telek), azé a kapella (felépítmény) elv alapján. Csany, akkor koronabirtok volt.

A saját egyház felfogása uralmának végpontján még igen határozottan tudták megfogalmazni ezt a kérdést. Még inkább magától értetődő volt István király államot és egyházat szervező uralma idején, hogy egyházi intézményt elsősorban királyi birtokon lehetett létrehozni: ahol a király akaratának érvényesülését semmi nem akadályozta.

Ez a templom a legtöbb szerző szerint a tatárjárás áldozata lett és a következő 560 évre nincs semmi elképzelésük. Lehet, hogy megrongálódott, vagy nem szilárd anyagból készült, ennek ellenére 1560-ban, a faluban volt egy szerény templom és parókia, sőt a tömörkényi út mentén lévő domb tetején is állt még a XVIII. században is egy rozoga, deszkából épült kis templom, amelynek szintén deszkából készült huszártornya volt. Azonban figyelembe kell venni azt is, hogy IV. Béla király az ország helyreállítása során számos új építkezést szorgalmazott és a szétszóródott lakosság összegyűjtését a templomok újjáépítésével látta lehetségesnek. Károly Róbert, Nagy Lajos és Zsigmond királyok idejében is megszaporodtak a feu-

¹ Magyar Kodex I. Budapest. 1999, 92. old.

² I. Géza Király (1074–1075), 1075. április 14-i, oklevele a garamszentbenedeki apátság alapításáról. (Másolatban a szerző tulajdonában.)

³ *Forgó István*: A csanyteleki római katolikus egyházközösség rövid története Makó. 2003. 3. old.

⁴ Váci Püspöki Levéltár (későbbiekben: VPL) *Varga Lajos*: A Váci Egyházmegye Történeti Földrajza. 1997. 7. old.

⁵ *Szádeczky-Kardoss Samu*: A Középv-Duna medence az Árpádok előtt. Fejezetek a régi magyar történelemből. I. Bp. 1984.

⁶ *Timon Ákos*: Magyar jogtudomány és jogtörténet. Bp. 1902. 248–264. old.

dális birtokokon a régi templomokat, plébániákat felújító mozgalmi, sőt ezek már esetenként gazdag művészeti felszerelésekkel lettek ellátva.⁷

Kevésbé valószínű tehát, hogy Csany, ahol már az egyházszerzés óta templom és parókhia volt, ebből kimaradt volna. Okmánnyal is bizonyítható tény, hogy az apátság itteni birtokán 1327-ben Miklós fráter (rendtag, de nem felszentelt pap) volt prókátor.⁸ 1442-ben pedig Hidajai Bálint (Valentinus Hidaja) volt a gazdatiszt (officiális),⁹ aki az egyházi teendőket is ellátta.¹⁰ Az is hihetetlennek tűnne, hogy a tatárjárástól (az egyház birtokcseréjéig) eltelt 223 év során 1465-ig szolgálatban lévő, szám szerint 19 váci egyházmegyei püspök valamelyike is elhanyagolta volna egyházmegyéje egyik legkorábbi egyházközösségét, illetve templomának felújítását, újraélesztését. Minden valószínűség szerint az első templom rekonstrukciója, felújítása volt a követett út.

Téves az a hiedelem is, hogy Csany a török uralom alatt nem létezett volna. 1558–1676 között például, az 1559. évi defter szerint 6001 akcse adót fizetett be a török kincstárnak.¹¹

A törökök vallás tekintetében nem voltak türelmetlenek, különösen a protestánsokkal szemben, akiknek templomozása közelebb állott az övékéhez, viszont a katolikusokat többször háborgatták, aminek oka részben abban rejlett, hogy a katolikusok mind királypártiak voltak, tehát az ő ellenségük hívei. Igen kellemetlen zaklatásnak volt kitéve viszont a csanyi plébánia a kötelező vendéglátás miatt, amelyet a török urak részére volt köteles nyújtani. A falu csak akkor kaphatott egyházi helytartót, ha a lakosság megígérte, hogy összeadják a török vendéglátáshoz kívánt étkeket, italokat, a lovak abrakját és szénáját.¹² A másfél százados oszmán megszállás alatt az egyházi teendőket diakónusok és a szegedi ferencesrendi atyák látták el.

Csany török szpáhi birtok volt és azok nem törődtek a templom sorsával. Az első templom ebben az időszakban vált használhatatlanná. Mivel a templom életveszélyes állapotba került, az uradalmi tiszt lak (Ady Endre u.) egyik szobáját használták misézésre.

Csany 1722–1723-ban gróf Károlyi Sándor altábornagy személyében új földesurat kapott, aki teljesen új felfogásban szervezte meg a birtokát. Felismerte, hogy a birtokán fekvő településnek, a rajta élő embereknek fontos szerepük van a feudális gazdálkodás kiszolgálásában. Törekedett a birtokán fekvő települések rendezésére, azok embert megtartó szerepének fejlesztésére. Igyekezett a munkáskezeket helyhez kötni. Új telepéseket is hozott más megyékből. A számban is megnövekedett lakosság szorgalmazta a meglehetősen megrongálódott templom rendbehozását, vagy új templom építését.

Az egyházi élet újjászervezése először helyi káplánságként II. József királynak köszönhetően,¹³ 1786-ban Chobot szerint 1787-ben.¹⁴ A lakosok a Károlyi grófok segítségével teljesen újrajépítették és megnagyobbították a megrongálódott templomot s azt Szent Imre tiszteletére ajánlották.¹⁵

1787. augusztus 6-án foglalta el állomáshelyét az első önálló lelkész, Bogoshy György (1787–1792) domonkos rendi szerzetes. A nép – fehér ruházata miatt – „fehér barát”-nak nevezte. Ekkor ehhez a kápolnasághoz csatolták Baks és Síróhegy pusztai településeket is.¹⁶

A nepomuki Szent János tiszteletére szentelt templom 1804-ben a falu végén, a kisnyomás keleti oldalán, a mai templom (Kossuth Lajos u. 10. sz.) helyén, magas, száraz, tűztől aránylag védett helyen a földre épült, alap nélkül. A földtől középmagasságig téglából, innen

⁷ Magyar Kodex. Bp. 1999. II. k. 7., 22., 25. old.

⁸ Historia Domus. Csanytelek, plébánia (továbbiakban: H.D.)

⁹ Uo.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo.

¹² Zsilinszky Mihály: Csongrád megye története. I. 130. old.

¹³ VPL. Varga Lajos i.m. 79. old.

¹⁴ VPL. Csanyteleki plébánia levelei. Csanyteleki dobozok.

¹⁵ Uo.

¹⁶ HD.



felfelé pedig vályogból volt a fala. Faszindellyel volt lefedve. Fából ácsolt kis huszártorony volt a tetején, amely kettős keresztben végződött. Mellette harangtorony állt, három haranggal. Mennyezete deszkából készült, kórusa, keresztútja úgyszintén fából volt faragva, belül rézedény volt a keresztvíz őrzésére rendszeresítve. Az olajakat is ebben őrizték. Egyetlen oltára volt. Radics István egykori csongrádi intéző (provizor), s ugyanezen vármegye ülnöke készítette 1804-ben. Az oltáron falépcső (magasítvány) volt. Azon feszület és hat, fából készült gyertyatartó állt. Mindegyik aranyozottan. Az oltár fala falazással készült, rajta hordozható oltárkő (artale-portalis), három kánontábla, egy párna és egy könyvállvány. Az oltáron volt beépítve a tabernaculum (Szentség ház). A Szentség ház előtt örökmécses világított. A falon három kifüggesztett kép, amelyek közül az egyik Szent Mihályt a másik Szent Györgyöt, a harmadik Szent Vendelt ábrázolta. A nyitott gyóntatószék, cserénnyel ellátva, a templom

falához volt támasztva. Volt szenteltvíztartó is. Az idősebb csanyiak még emlékeztek rá, hogy a templom jól karbantartott árokrendszerrel volt hajdan körülvéve.¹⁷

Ez a templom nemcsak szerény, de gyenge építmény is lehetett, mert már 1807-ben kidőlt az oldala, s ideiglenes jelleggel magánházban kényszerültek misézni. Miután megjavították a templom épületét, nem sokáig használhatták, mert az 1819. év Szent István havában (júniusban) nagy szélvihar és heves jégeső következtében tönkrement a tetőzete és a torony, valamint a plébánia épülete is lakhatatlanná vált.¹⁸

1823-ban ismét rendezték a csanyi katolikus egyházközösség területi illetékességét. Filiaként idecsatolták Baks, Bánomhegy, Dongérhát, Fehértó, Síróhegy, Szentgyörgy, Sovány és Vidretorok lakott területeket.¹⁹

A templom 1823-ban olyan rossz állapotba került, hogy életveszélyesnek nyilvánították és bezárták.²⁰ Csany község elöljárósága a filiánsokkal együtt sürgették a tönkrement templom kijavítását. Kérelmet nyújtottak be a Helytartótanácsához. Egyébként a kérelmezők és a váci püspök egyetértettek abban, hogy a régi épület helyett új templom kellene. A püspök erről tájékoztatta a királyt és felhatalmazást kért az építkezésre. V. Ferdinánd király (1835–1848) a Helytartótanácsra keresztül a csányi pusztán építendő új Szent Egyházra nézve felhatalmazta gróf Nádasdy Ferenc váci püspököt. Ezek után a püspök a királyi felhatalmazásról értesítette gróf Károlyi Györgyöt, a falu birtokosát, kérve arra, hogy birtokából hasítson ki telket az új templom és plébánia részére, megjelölve azt a helyet, amelyet a kérelmezők kiszemeltek. Károlyi gróf elzárkózott az új telek (fundus) kijelölésétől.²¹ Közben a püspök megbízta a pesten lakó Kovács János helyhatósági mérnököt a kiszemelt telek talajmechanikai megvizsgálásával. Kovács János, miután megbízását teljesítette, szakvéleményét megküldte a váci püspöknek, amelyben a következőket rögzítette: „Alól írott bizonyítom, hogy azon fundus, melyen a mostani Csanyi templom fenn áll, az újonnan építendő templomra is elegendő, sőt a kijelölt fundusnál azért alkalmasabb, mivel azon nem oly mély fundamentumok kívántatnak, minthogy többnyire agyagból áll, az új funduson pedig 9 lábnyira is folyóhomok találtatik. Költ Pesten. 13-ik, február, 1839. Kovács János m. k. építőmester.”²²

Gróf Nádasdy Ferenc váci püspök újabb levelet intézett gróf Károlyi György földbirtokos, császári kamarás és főispáni helytartóhoz, kérve őt arra, hogy véglegesen foglaljon állást a csanyi pusztán felállítandó templom ügyében. Gróf Károlyi György terjedelmes válasz levelében kifejtette: „(...) hogy mi ugyan azt, hogy tekintetes Csongrád vármegyében helyeztetett Csany nevű pusztánkon Isten dicsőségére, és az ájtatos keresztények lelki vigasztalására, az ő telken templomot építtessék, akadályozni nem akarjuk.”²³

Háromévi levelezés után az előbbi templom helyén 1841. október 17-én megtörtént az új templom alapkövételése. A templom terveit Vedres István uradalmi mérnök készítette.²⁴ A téglát és a faanyagot gróf Károlyi István földesúr adta, s a kézimunkát és a fuvarat pedig a hívek biztosították.²⁵ Az építést Kovács János nagykovácsi vállalkozó végezte 10 000 forintért.²⁶ Alvállalkozója Svitek Ignác szolnoki mester volt, akivel ezáltal a munkabérért több évig pereskedtek.

1842. június 18-án az új templomban bokrétaünnepélyt tartottak, majd szeptember 12-én, pünkösöd után a 15-ik vasárnapon áldotta meg a templomot Tikler Ferenc főesperes, a dorozs-

¹⁷ Uo.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

²¹ VPL. Csanyteleki dobozok: gróf Nádasdy Ferenc püspök levelezése a Csanyteleki új templom ügyében gróf Károlyi Györggyel.

²² Uo. Kovács János levélváltása gróf Nádasdy Ferenc püspökkel.

²³ Uo. Csanyteleki újtemplom tervezése tekintetében. Uo.

²⁴ Uo.

²⁵ HD.

²⁶ VPL. Kovács János és Svitek István peres ügyei a templom építés következtében.

mai apátplébános, nagy papi segédlettel. Az alkalomhoz illő beszédet hajmáskői gróf Vécsei jáki apát, hódmezővásárhelyi plébános mondta²⁷

1887-ben a templomot és a plébániát fel kellett javítani. A munkát Tóth Imre kiskunfélegyházi vállalkozó végezte.²⁸ A templom 1897-ben újra roskatag állapotba került. Nagy repedések keletkeztek a bolthajtásokon. 1899-ben a templom életveszélyessé vált, s ezért a hatóság bezáratta. Két éven keresztül zárva volt az építmény.

Felföldi Mihály csanyi földbirtokos a templommal szemben lévő telken egy 12 öl hosszú, teljesen új és ép, erősen alkotott, még semmire sem használt faépületet (deszkából készült színt) díj nélkül ajánlott fel ideiglenes templomnak.²⁹ Ez a hajlék nyáron melegnek, télen pedig hidegnek bizonyult, de azért jó szolgálatot tett az egyháznak. Akkoriban a hívek oly sokan áldoztak, hogy az utcán, a szabad ég alatt kellett a szentségeket kiszolgáltatni. A köznapi istentiszteletet a plébánián lévő két szobából álló uradalmi irodában tartották.³⁰ (Mivel a fából készült faszínpadon tartották az ünnepi miséket, a környéken azzal élcelődtek az emberek, hogy a csanyiak „csak színből tisztelik az Istent”.)

1901 tavaszán megkezdődött a mostani templom építése, ez tulajdonképpen az előző megnagyobbított változata. Az építéskor a nehéz téglaboltozat helyébe – a szentély kivételével – „Rabitz-féle” boltozat került. Ekkor épült a nyugati oldalon lévő sekrestye is.³¹ A torony, mely addig a templom bejáratára volt építve, 1901 és 1904 között lebontották és új, tervezett-nél sokkal alacsonyabb tornyot építettek.³² (Állítólag azért, mert a plébános nem küldött a mester elé kocsit a csongrádi vasútállomásra.)

A toronyszenteléskor a plébános vadonatúj krajcárokot hozatott és azokat marékszámra szóratta az újonnan épült torony ablakából. A templom toronyfalába befelé menet jobbról, középtájon, vagy egy méter magasságban emléksorok vannak elhelyezve, amelyek úgy az építkezés adatait, mint az akkori vallási és társadalmi állapotokat foglalja magába.³³

Az építkezéskor derült ki, hogy az előző templomok régebbi berendezéseit ki kell cserélni, mert a korhadt és szúvas darabok teljesen összetöredeztek. Csáky Károly váci püspök 4000 koronát, gróf Károlyi Sándor 4000 koronát, gróf Károlyi Mihály 1000 koronát adott a berendezésre, az összeg többi hányadát a Varga Mihály plébános úr által szerkesztett „Reménységünk” című folyóirat gyűjtötte össze.³⁴

A fő és a három mellékoltárt, a Szentsír oltárt, a szószéket a rákospalotai Komány cég, míg az orgonát a Reiler cég a többi felszerelést a Rétai és a Benedeki nevű budapesti cégek, a padokat egy Felföldi nevű helybéli asztalosmester készítette el. A költségek meghaladták a 30 000 koronát.³⁵

A templom rendbehozatalának és kifestésének emlékét barokkos módon a Szentély baloldali ablakán két ágakkal és levelekkel összefonódó pajzson örökítették meg. A baloldali pajzson ez áll: „Nemes lelkek bőkezűségéből helyreállítva az Úr 1901. esztendejében.” A baloldali pajzson az (volt) olvasható: „Varga Mihály pápai Őszentsége tb. ttb. tiszteletbeli titkos káplánja”.³⁶ 1927–1928-ban fődémcserét kapott a templom, azóta van palacserepe.³⁷

1953 karácsonyán, az éjfélti misén – a község villamosításának napján – kigyúrták a főoltár villanygyertyái.³⁸ 1960-ban sor került a templom és a plébánia festésére. A munka 60 000 forintba került. A festést Nagy István orosházi templomfestő végezte.³⁹

²⁷ HD.

²⁸ Uo.

²⁹ VPL. Csanyteleki dobozok.

³⁰ HD.

³¹ Uo.

³² Uo.

³³ Uo.

³⁴ Uo.

³⁵ Uo.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo.

³⁸ Uo.

³⁹ Uo.

1969-ben készült el a mostani oltár. A régi áldoztató rács három alkotórészét beépítették az oltár elő- és hátoldalába. Később a bábok közé faragott képek kerültek: Jézust, Máriát, apostolokat és angyalokat ábrázoltak és faragtak ki a táblaképeken. Nem művészi alkotások, de jól mutatnak.⁴⁰ 1970-ben a templom külsején végeztek el hibajavító munkákat. 2000-2001-ben a templom és a plébánia gázfűtést kapott.

A templom észak-déli tájolású, eklektikus stílusú, egyhajós, robosztus, minden oldalról támpillérekkel megerősített, pala héjazatú nyerges tetővel ellátott, műemlék jellegű épület.⁴¹

Csany 1902-ben vette fel a Csanytelek nevet. A község római katolikus egyházközsége kezdetektől fogva a váci egyházmegyéhez tartozott, 1995-től a Szeged-csanádi egyházmegyéhez tartozik. Filiaként hozzátartozik: Baks és Tömörkény.

A jelenben működő Egyházközség Tanácsának tagjai: Bánfi Sándor plébános, Bodor Ferencné, faragó Mihály, Kátai István, Lajos József, Lócskai Mihály, Matuszka Jenőné, id. Nagy Ferenc, ifj. Nagy Ferenc, dr. Papp Erika, Poczos Jánosné (Forgó Katalin), Révész Antal, Szombathelyi Jánosné, Tököly Mihály, Turi Imréné.

Dr. Forgó István

Újszentiváni gyermekek játéka a XX. század derekán

Újszentiván a Tisza-Maros szögben, Szegedtől 10 km-re fekszik, közel a trianoni határhoz. A területen nagy számban talált régészeti leletek azt bizonyítják, hogy vidékünk a legrégebbi idők óta lakott terület (Kőrösi-, Tiszai-kultúra). A XIX-XX. század fordulóján kezdődtek a környéken régészeti ásások, amelyek igen becses szarmata-jazig tárgyakat tártak fel. Avarkori temetők és lelőhelyek sokasága is napvilágra került.

A község létezésének írásos nyoma már a XV. században fellelhető. 1411-ben a Szeged, Szőreg, valamint Szeged, Szentiván (Zenth Iwan) és Gyála közti bizonyos földterületek miatt kirobbant határvitát Zsigmond király két oklevél kiadásával zárta le. Ékkortájt kisebb nemesi családok bírták a községet. Az 1548. évi defterben (adólista) fel van sorolva a település tartozása. 1579-80-ban az adófizetők száma 30, 1620 körül már csak 19 család. 1647-ben még lakott hely volt. A XVII. század második felében a falu elpusztult.

1746-ban a csanádi tiszttartóság a mai Tiszasziget (1955-ig Ószentiván) területére szerbeket telepített. 1781-ben a királyi kamarától Szeged városa vette meg a területet. A szerbek a mai Újszentivánra, voltaképpen a középkori Szentiván helyére költöztek át. (A közelmúltban végzett ásások tanúsága szerint a szerbek eredetileg is a mai Újszentivánon telepedtek meg.)

1849 tavaszán a szegedi polgárőrség rátámadt a Szentivánon tanyázó szerbiánusokra, s azokat innen kiűzte, majd Perczel Mór verte vissza itt a szerbek és császáriak támadását. A szomorú végű szőregi-szentiváni csata (1849. augusztus 5.) után a községet Haynau tábornagycsapatok szállták meg.

A németek letelepítése a Maros-Tisza szögébe 1790 után kezdődött, nagyobb rendszeres telepítés a XIX. században volt. Ez idő tájt telepedett át Ócsanadról nagyobb számú németesség a faluba. 1911-ben a házak száma 314, lakosaié 1435, akik közül 335 a magyar, 515 a német és 585 a szerbajkú. A Szegedről kirajzott gányó (dohánytermelő), cselédsorban élő magyarság volt hosszú időközön át a falu legszegényebb rétege.

A község az I. világháború után, 1918. november 19-étől, 1921. augusztus 20-áig a szerbek (egy ideig francia gyarmati katonaság) megszállása alatt állott. Ezután a szerbek jelentős hányada átköltözött a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba.

⁴⁰ *Forgó István*: im. 13. old.

⁴¹ *Dudás Lajos*: Csanytelek. In: Csongrád megye építészeti emlékei. Szerk.: Tóth Ferenc. Szeged, 2000. 31-32. old.

A II. világháború és a szovjet megszállás következményeként a németiség zöme nyugatra menekült. Az itthon maradottakat 1945 után kitelepítették. Ma a falu lakossága 1510 fő. A szerbek lélekszáma nem éri el a százat, a németeké a tizet.

A falu az előző két évszázadban az istállózó állattenyésztéssel és a korszerű földműveléssel mutatott példát a környező községeknek. Kövér bányai földek mindig biztos megélhetést nyújtottak a lakosságnak.

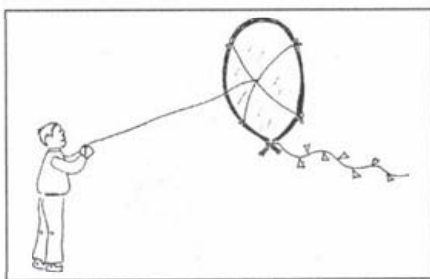
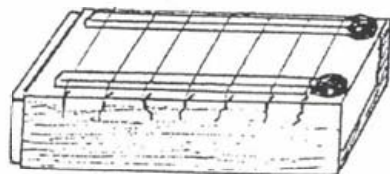
Amint a leíratakból kitűnik, gyermekkoromban háromféle nép élt a faluban. A szerbeknek külön iskolájuk volt. A német és a magyar gyerekek közös iskolába jártak. Kis falu lévén, mindenki mindenkit ismert. A gyermekek – főleg az egymáshoz közel lakók – összejártak játszani is. Kedvenc játszóhelyeink is voltak. A falu melletti téglagyárból is jártak be az iskolába gyerekek. Vasárnaponként ezért gyakran játszottunk, *lórétünk* a téglagyár területén. A falu északi határán húzódó temesvári vasút a trianoni határ megvonása után „használaton kívül” került. A bébi állomásig – ez az utolsó település a szerb határon innen – is el-elgyalogoltunk. *Kaviccsl céloztuk* meg a telefonpóznák porcelánjait. A falunak három halastava volt. Télen egész napokat a jégen töltöttünk, sokszor még az ebédről is megfeledeztünk. *Korcsolyáztunk* fakorcsolyával), *csúszkáltunk*, *jégen bicikliztünk*, *hokiztunk*. Tavasztól őszig – titokban – *pecáztunk* is.

A falu déli részén volt egy libalegelő, a Szlatina, melyet a záporosók sokszor előntöttek vízzel. Félnapokat is *gázoltunk* a *langyos vízben*. Két nagy határa volt (van) a falunak, a Nagyrét és a Part. Kilométereket gyalogoltunk vasárnaponként a magunk készítette *ijjal* és *nyíllal* abban a reményben, hogy nyulat lövünk. Ez ugyan sosem sikerült, de jól elfáradva értünk este haza. Tavasszal a Tisza szélén lévő árterület madarait sem hagytuk nyugodtan, *tojást gyűjtöttünk*. A futballpálya melletti Epres – amit a selyemhernyó-tenyésztést segítő létesítettek még a XIX. század végén – , kitűnő hely volt a *focizásra*, *bújócskázásra*, *iptapacsozásra*, no meg falevélszedésre, mert minden tavasszal *tenyésztettünk selyemhernyót*.

Kleblsberg Kunó jóvoltából az 1940-es évek elején kötelezővé tették a nyolc elemi elvégzését. Így nyolc évig jártunk együtt iskolába. Az iskola udvara kiváló alkalom volt a különböző játékok játszására: (*foci*, *karbidózás*, *adsz-e király katonát*, *fogócska*). Az utca egyik fő tere volt játékaiknak (*porrugdosás*, *kancsikázás*, *saraskodás* stb.). A házak előtti vízlefolyók is játékokra csábítottak (*békapécázás*, *gázolás*, *átugrálás* stb.).

A következőkben bemutatok néhány közérdeklődésre számot tartó játékot.

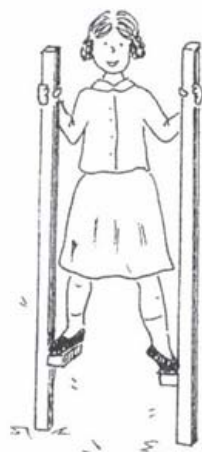
Citera gyufásdobozból. A gyufásdoboz sok játék tárgya volt. Egyik ilyen a *citera*. A skatula mindkét oldalát éles késsel bevagdostuk, s mindkét végébe strumpándligumit (harisnyakötő gumija) erősítettünk. A dobozot mindkét szélén gyufaszálat bújattunk át, így a megfeszült gumiszálak pengetve „zenei hanggal” szolgáltak.



Sárkányeregetés. Sárkányokkal tavasszal lehetett leginkább játszani, ugyanis lágy szellőben lehetett jó magasra feleereszteni. A sárkányt otthon készítettük. Kellékei: egy hosszú fűzfaág, csomagolópapír, ragasztó (ez általában kovászból készült), cukorspárga. Ha enyhe szél fúj, kimentünk a falu végére, s ott eregettük. Széllel szemben szaladtunk, s a sárkány zsinórját lazán felfelé eresztve az mind magasabbra emelkedett. Az volt a „győztes”, akinek legmagasabbra ment fel a játéka.

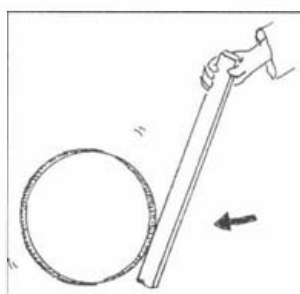
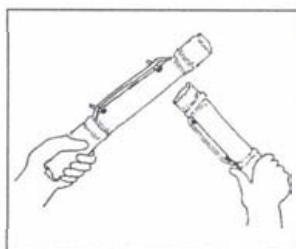
Töklámpa. A tök nemcsak a jószágok tápláléka volt, hanem az emberé is. Többféle tököt is termeltünk. A lovak a takarmánytököt kedvelték, mi meg a pirított magját. A sütőtököt étkezésre is használtuk. Még lekvárt is főztünk belőle. Kitűnő ünnepi eledel volt a tökös rétes. Ha sok termett ebből a hasznos növényből, lámpát és más játékot is formáltunk belőle. A töklámpa közepén gyertya égett, este ezzel még ijesztgettük is egymást.





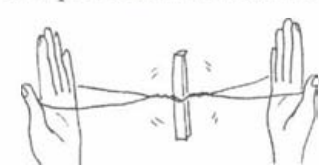
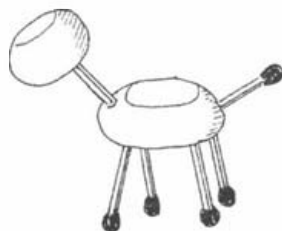
Gólyaláb. Mi mankónak hívtuk. Két erős lécs alsó részébe, kb. térdmagasságban egy-egy erős lécdarabot szegeltünk, erre álltunk fel, és felváltva emelgettük előre, mint amikor lépegettünk. Ha többen voltunk, versenyeztünk is, hogy ki ér el leghamarabb egy megjelölt helyre. Ma is látni ilyen játékokat.

Szárizékből muzsika. A kukoricaszár a háziállatok fontos (téli) tápláléka, takarmánya (ló, tehén, kecske, juh stb.). A lerágott szárizéket fűtésre használták, de játékok is lehetett belőle fabrikálni. A kukoricaszár két ízét éles késsel levágtuk, a két végénél a héját a kés hegyével felfeszítettük, majd alá tettünk egy kis pálcikát vagy gyufaszálat, amely feszessé tette a „húrokat”. Ha két ilyen muzsikát hegedű és vonóként húzogattunk, nyikorgó hangot hallattunk. Ezt a zeneszerszámot cirokból is lehetett készíteni, de nálunk nem termeltek cirkot.



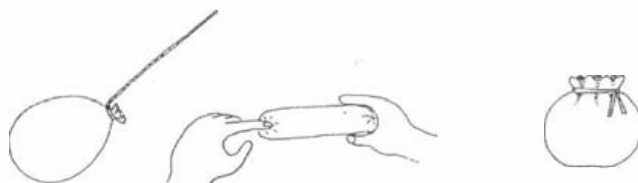
Gurigázás. Az abroncs (abrincs) fémszalagból vagy hajlékony ágból, vesszőből készített lapos pánt, amely valamit szorosan körülfog, erősen összetart. Ha a hordó elhasználódott, vagy a bicikli (bicaj, bringa, kerékpár) tönkrement, a hordó dongáját, a kerékpár abroncsát gurigázásra, kerekezésre használtuk. Egy darab vékony léccel előre lökögettük, és jóízűt futottunk utána.

Gesztenyejátékok. A mi vidékünkön csak vadgesztenyefák éltek. Kedves darabjuk a burkából kibontakozó (gesztenye) barna gyümölcsük. A vadgesztenye keserű íze miatt élvezhetetlen volt, viszont megfelelő helyeken kilyukasztva, állatok készültek belőlük. (Mi a húsból csirizt főztünk.) (A burgonya szintén alkalmas volt állatfigurák készítésére. Hasonlóan pálcikákból készült a szarvuk, farkuk, lábuk stb.)

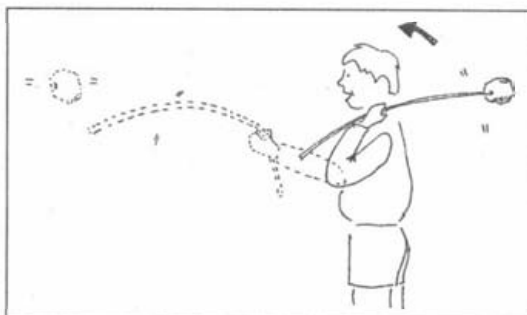


Brúgatás. Egy erős madzagot vagy zsinórt összekötöttünk. Két kezünkkel szétfeszítve kettőt fordítottunk rajta, előtte a közepén keletkezett hézagba fadarabot helyeztünk. Hogy ki ne essen, sodorni kezdtük a zsinórt. Jó sokszor megpörgettük, s utána „húzd meg – ereszd meg”-szerű mozdulatokat végeztünk. A tárgy forgott és közben bűgő hangot adott.

Hólyag, plock, dohányzacskó. A disznótor is ünnepszámba ment, mert az is egyszer volt csak egy évben. Általában karácsony előtt bonyolították le, hogy az ünnepen legyen mit az asztalra tenni. A disznótorban is sok mindent csináltunk. A levágott disznónak nem volt olyan része, amelyet fel nem tudtak volna használni. Az állat megtisztítása után kidobták belőle a húgyhólyagját. Megtisztítás után a „száján” levegőt fújtunk be, a végét befogtuk, hogy hízzon. Így lényegesen megnövekedett a térfogata. Spárgát kötöttünk a szárára, s szalagáltunk vele, mintha léggömbünk lenne. Az idősek, akik pipáltak, a hólyagot megszárazítás után dohányzacskónak használták. A disznótor mellékterméke – többek között – a disznó nyelöcsőve, amelyet eltávolítanak, lehúzzák róla a külső hússzerű részt, majd timsós vízben kimossák, az egyik végét spárgával jól elkötik, s utána kifordítják. A szabadon maradt végét a szájunk elé téve tele fújtuk levegővel, megsodortuk az egésztestet. Amikor jó kemény volt már a plock, a hátsó felébe belenyomtuk az ujjunkat, mire az elpukkant.



Sárgolyóröpítés. Eső után lehet a kocsin vagy a kertben olyan földet találni, amely – mivel vizes – formálható. Vesszünk egy hosszú fűzfavesszőt, a vékonyabb végére rászúrunk egy galambtojás nagyságú, összegyúrt sarat; megemelt karral a vesszőt a hátunk mögül előre lendítjük, s ha ezt gyorsan csináljuk, a sárgolyó messze elröpül. Az a győztes, aki messzebre tudja a sárgolyót röpíteni.



Tojásokcbitás. Húsvét hétfőjén végigjártuk a falut. Minden házba bementünk,

ahol lány volt, locsolkodni. (Kivéve a szerbeket, mert náluk később volt húsvét.) Locsolásért piros tojást kaptunk (meg pénzt; a kabátunk gomblyukába pedig rozmaringot tűzték a lányok). Ha sok tojás összegyűlt, hazavittük, majd folytattuk a locsolkodást. Előfordult, más locsolgó fiúkkal összetalálkoztunk, s elkezdtünk játszani. Egy-egy tojást összekocbitottunk, s az nyert, aki a másik tojását behorpasztotta. Természetesen a behorpadt tojás az övé lett.

Sok hasznos játékot is meg kell említenem. A *fára mászás* szinte napi „művelet” volt. Ezt szüleink ki is használták. Tavasszal, amikor már kiürült a kamra meg a pénztárca, selyemhernyót igényeltek. Ez azt jelentette, hogy egy hónapig mászhattunk az eperfákra falevelet szedni. Játszva csináltuk. Begubózás előtti napokban már egy mázsa levelet is elfogyasztottak. Sokszor hosszasan elnézegettük, milyen mohón „nyírják” a levelet. A legizgalmasabb a begubózásuk volt. A mezőről vadrepcszárat kellett gyűjtenünk; erre másztak fel, amikor már abahagyták az evést. Ilyenkor a testük aransárga volt. Szinte átütött a bőrukön a selyem. Pár napig tartott begubózásuk. Utána azonnal be kellett vinni őket Szegedre az átvevőhelyre, mert nyolc nap után kirágták a gubót, s kibújt belőlük a pille. Ekkor már értéktelenné vált a gubó. Ez a gubó egy száz selyemből készült. A nem első osztályúakkal eljászadoztunk. Egy cénaurigára visszatekertük a selyemszálakat.

Fára kellett másznunk tavasszal a hársfa virágzásakor is, ugyanis egész évre elegendő mennyiséget kellett leszednünk, hogy a kitűnő gyógytea el ne fogyjon.

Az eperfa (két hatalmas állt az udvaron) is csalogatott bennünket. Eperérés idején sokszor egy darab kenyérral másztunk fel. Főleg a lány kenyér volt kiváló reggeli a nagyon édes fehér eperrel. Az eper nevetésre is serkentett bennünket, ugyanis a lehullott érett epert nagyon szerették a kacsák. Csakhogy bizonyos idő után a begyűben a cukor megerjedt s berúgtak tőle. Mi ilyenkor a hasunkat fogtuk, olyan jól neveltünk a részeg kacsákon, amik úgy lerészegedtek, hogy hanyatt vágódtak, s lábuk égnek állt.

A hársfa virágja mellett nélkülönözhetetlen volt a kamilla (székfűvirág, libavirág), melynek begyűjtése szintén a gyerekek feladata volt. Szedése megkönnyítésére apánk csinált egy kamillaszedő alkalmatosságot. Ez a szerszám hasonlított a személtapáthoz. Az elejét fésűfogszerűen bevagdosta, így csak húzni kellett, hogy a kamilla leszakadjon és a lapátfélén foglaljon helyet. Ezt a gyógynövényt nagyon sok mindenre használtuk: teának, dagadásra borogatósnak, szemgyulladásra stb. Nem hiányozhatott a falusi ember „házipatikájából”.

A játszásnak felfogott és szívesen végzett munkák sokaságát végeztük el, mint a *kalászszedést*, a *jószágok legeltetését*, *zöldtakarmány szedését* a háziállatoknak. A faluban kevés volt a szőlő. Szüret után – hogy mi is ehessünk szőlőt – bebarangoltuk a szőlőskerteket, az ott felejtett fürtöket boldogan helyben elfogyasztottuk. Hasonló műveletet végeztünk a kukorica betakarítása után. Összeszedtük az elhagyott csöveket. Olcsó takarmánya volt ez baromfiállományunknak.

Az iskolai szünetekben mindig segítenünk kellett szüleinknek a gyermekek által végezhető munkákban. Végül is a munka és a játék nem különült el élesen, hiszen mi mindent játékosan fogtunk fel.

Gyermekkorunkban minden örömi forrása a játék volt. Nagyon szerettünk játszani. Ezt a szüleink is jól tudták, ugyanis ha rosszak voltunk, nem veréssel büntettek meg bennünket, hanem nem engedtek el játszani. Ennél súlyosabb büntetést el sem tudtunk volna képzelni.

A rajzokat Vecsernyés Ildikó készítette

Vecsernyés János